

Nr 14

Justitiekottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vapenförordningen (1949:340), m. m. jämte motion.

Genom en den 16 april 1971 dagtecknad proposition, nr 109, har Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden, föreslagit riksdagen att antaga nedan återgivna förslag till

- 1) lag om ändring i vapenförordningen (1949: 340),
- 2) lag om ändring i förordningen (1949: 341) om explosiva varor.

I samband med propositionen har utskottet behandlat den i anledning av propositionen väckta motionen 1971: 1471 av herr Dockered m. fl. (c). Motionsyrkandet redovisas på s. 4.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisas till utskottets eget yttrande (s. 13).

Lagförslagen har följande lydelse.

Förslag till

Lag om ändring i vapenförordningen (1949: 340)

Härigenom förordnas, att 36 § 1 mom. vapenförordningen (1949: 340) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 §

1 mom.¹ Innehar någon skjutvapen utan att vara berättigad därtill; eller

använder någon, med uppenbart missbruk av sin rätt att innehava skjutvapen, detsamma för annat ändamål än det vartill han är berättigad att använda vapnet; eller

ändrar någon vapen, där enligt 11 § tillstånd härtill erfordras, utan att hava erhållit sådant tillstånd; eller

underlåter innehavare av vapen att, efter vad i 15, 17 eller 30 § sägs, avlämna vapnet och ammunition till detsamma; eller

förvärvar någon ammunition i strid mot vad i 21 § sägs, straffes med dagsböter eller fängelse i högst ett år.

Egendom, med vilken förfarits på sätt i första stycket sägs, skall förklaras förverkad till kronan, om det ej är uppenbart obilligt. Finnes egendomen ej i behåll, må i stället värdet förklaras förverkat.

Förklaras vapen förverkat, må jämväl för detsamma avsedd ammunition som den felande innehar förklaras förverkad.

1 mom. Innehar någon skjutvapen utan att vara berättigad därtill, straffes med fängelse i högst två år. Är brottet ringa, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Använder någon, med uppenbart missbruk av sin rätt att innehava skjutvapen, detsamma för annat ändamål än det vartill han är berättigad att använda vapnet; eller

ändrar någon vapen, där enligt 11 § tillstånd härtill erfordras, utan att hava erhållit sådant tillstånd; eller

underlåter innehavare av vapen att, efter vad i 15, 17 eller 30 § sägs, avlämna vapnet och ammunition till detsamma; eller

förvärvar någon ammunition i strid mot vad i 21 § sägs, straffes med dagsböter eller fängelse i högst ett år.

Egendom, med vilken förfarits på sätt i första *eller andra* stycket sägs, skall förklaras förverkad till kronan, om det ej är uppenbart obilligt. Finnes egendomen ej i behåll, må i stället värdet förklaras förverkat.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

¹ Senaste lydelse 1964: 202.

Förslag till**Lag om ändring i förordningen (1949: 341) om explosiva varor**

Härigenom förordnas, att 61 § 1 mom. förordningen (1949: 341) om explosiva varor skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

61 §

I mom.¹ Tillverkar någon eller idkar handel med explosiv vara eller innehar eller förvärvar någon eljest sådan vara utan att vara berättigad därtill, eller

innehar eller förvärvar någon större myckenhet explosiv vara än vad i varje särskilt fall är medgivet, eller

överlåtes explosiv vara i strid mot bestämmelse i 10 § fjärde stycket eller 24 § första stycket, straffes med dagsböter eller fängelse i högst ett år.

Vara, som obehörigen tillverkats, innehaves eller förvärvats, skall förklaras förverkad till kronan. Har förseelsen skett av förbiseende eller äro eljest särskilda skäl därtill, äger rätten pröva huruvida varan skall vara förverkad. Finnes varan ej i behåll, må i stället värdet förklaras förverkat.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I mom. Tillverkar någon eller idkar handel med explosiv vara eller innehar eller förvärvar någon eljest sådan vara utan att vara berättigad därtill, eller

innehar eller förvärvar någon större myckenhet explosiv vara än vad i varje särskilt fall är medgivet,

straffes med fängelse i högst två år.

Är brott som avses i första stycket ringa, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Överlåtes explosiv vara i strid mot bestämmelse i 10 § fjärde stycket eller 24 § första stycket, straffes med dagsböter eller fängelse i högst ett år.

¹ Senaste lydelse 1964: 203.

Motionsyrkandet

I motionen yrkas "att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 109 beslutar 1. att till vapenförordningen och förordningen om explosiva varor fogas en övergångsbestämmelse av den innebörden att den som inom en månad från lagens ikraftträdande på eget initiativ inlämnar vapen eller sprängämnen som han olovligen innehåller icke skall åtalas; 2. att information om denna övergångsbestämmelse skall spridas i massmedia och i andra lämpliga former; samt att vederbörande utskott utarbetar erforderlig lagtext".

Motionsskälens redovisas på s. 13.

Departementschefen

Vid propositionens avlåtande anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Geijer*, följande.

Under senare år har antalet till Sverige invandrade utländska medborgare ökat kraftigt. Det övervägande flertalet har anpassat sig väl till de nya levnadsvillkor som möter dem här. De gör en värdefull insats i det svenska samhället. Det är emellertid givet att en omfattande invandring av vitt skilda nationaliteter för med sig anpassningsproblem av olika slag. Bland invandrarna finns grupper av personer som efter inflyttningen till Sverige har fortsatt att aktivt ägna sig åt politisk verksamhet som bottnar i starka motsättningar i hemlandet. De politiska meningsbrytningarna mellan sådana grupper präglas ibland av en hätskhet och öppet uttalad fiendlighet som är främmande för det politiska livet i Sverige.

I vårt land gäller, att utlänningar i princip har samma rätt som svenska medborgare att bedriva politisk verksamhet. Vissa restriktioner måste dock ställas upp i fråga om politisk verksamhet som riktar sig mot eller över huvud taget avser förhållandena i främmande länder. En av förutsättningarna för att sådan politisk verksamhet skall vara tillåten är självfallet att den bedrivs i lagliga former och under iakttagande av de demokratiska regler vi har ställt upp för oss själva. På den senaste tiden har vi emellertid med stigande oro fått bevittna hur den politiska aktiviteten bland vissa grupper av invandrare kommit att bedrivas i former som ligger långt utanför gränserna för vad som kan godtagas i ett demokratiskt samhälle. Vi kan inte acceptera att politisk argumentation och agitation övergår i terroristiska våldsdåd. De händelser av detta slag som under loppet av endast några veckor har utspelats bl. a. på de jugoslaviska representationerna i Göteborg och Stockholm är alarmerande och påkallar enligt min mening omedelbara åtgärder i syfte att hindra liknande händelser i framtiden. Av dessa skäl men också med hänsyn till

den senaste tidens oroväckande stegring av antalet våldsbrott i allmänhet ser jag det som angeläget att det från samhällets sida med det snaraste vidtas åtgärder som ger de rättsvårdande organen ökade möjligheter att ingripa mot grövre former av våldsbrott.

Våldsdåd av den art som vi nyligen har fått bevittna utförs med vapen eller sprängämnen som hjälpmedel. Det är känt att antalet skjutvapen som är i omlopp på den illegala marknaden har ökat kraftigt under senare år. Det är av vikt att olaga innehav av vapen eller sprängämnen blir underkastat stränga påföljder som kan antas ha en avskräckande effekt. Det är också av största betydelse att så långt möjligt underlätta polis- och åklagarmyndigheternas verksamhet för efterspanande och uppdragande av olaga innehav av vapen eller sprängämnen hos dem som kan misstänkas för att på illegal väg anskaffa vapen i syfte att använda dem i brottslig verksamhet. Detta förutsätter emellertid att berörda myndigheter har vidsträckta möjligheter att använda tvångsmedel för att genomföra nödvändiga och effektiva undersökningar. Vad särskilt angår utlännningar som här i landet har gjort sig skyldiga till olaga innehav av vapen eller sprängämnen som kan tänkas komma till användning i samband med politiska terrordåd bör det finnas vidsträckta möjligheter att avlägsna dem ur landet.

Innan jag går in på vilka åtgärder som bör vidtas för att förebygga och hindra våldshandlingar av det slag som jag här har beskrivit vill jag lämna en kort redogörelse för gällande bestämmelser av intresse i detta sammanhang.

Enligt vapenförordningen (1949: 340) gäller f. n. som huvudregel att skjutvapen och ammunition till sådant vapen inte får förvärfvas eller inchoas här i landet eller införas hit utan särskilt tillstånd (5, 21 och 35 §§). Tillstånd att inchoa skjutvapen kan enligt 14 § vapenförordningen (VF) återkallas och innehavare av vapen som deklarerats enligt äldre bestämmelser kan förbjudas att inchoa vapnet. Sådana åtgärder kan vidtas, om vapeninnehavaren finnes olämplig att inchoa vapnet eller om annan särskild anledning föreligger. Med skjutvapen förstås enligt 1 § första stycket VF dels vapen, med vilka kulor, hagel eller andra projektiler kan utskjutas medelst krutladdning, kolsyreladdning, komprimerad luft eller annat utskjutningsmedel, dels sådana apparater eller anordningar, vilka beträffande verkan och ändamål är jämförliga med vapen som nyss nämnts, såsom eldsprutor och apparater för spridande av tår- eller giftgas eller annat ämne med likartad verkan.

Bestämmelser om påföljd för olaga vapeninnehav finns i 36 § 1 mom. VF. Den som innehar skjutvapen utan att vara berättigad därtill straffas enligt 36 § 1 mom. VF med dagsböter eller fängelse i högst ett år. Vapen som innehafts olovligen — eller i vissa fall dess värde — skall förklaras förverkat till kronan, om det inte är uppenbart obilligt.

Attentats- och andra terrorhandlingar kan som nämnts förövas också

med användande av explosiva varor. Bestämmelser om bl. a. innehav, förvärv och förvaring av sådana varor finns i förordningen (1949: 341) om explosiva varor (FEV). Enligt förordningen gäller som huvudregel att den som vill tillverka, idka handel med eller inneha eller förvärva explosiv vara skall ha myndighets tillstånd därtill (9, 21 och 26 §§). Till explosiva varor hänförs enligt förordningen — med vissa undantag som saknar intresse i detta sammanhang — varor som består av eller innehåller explosiva eller pyrotekniska ämnen.

Enligt 61 § 1 mom. FEV straffas den som tillverkar eller idkar handel med eller i övrigt innehar eller förvärvar explosiv vara utan att vara berättigad därtill med dagsböter eller fängelse i högst ett år. Detsamma gäller bl. a. den som innehar eller förvärvar större myckenhet explosiv vara än vad som är medgivet i varje särskilt fall. Förverkande av olovligen innehavd explosiv vara eller dess värde sker enligt regler som överensstämmer med motsvarande bestämmelser i VF.

De tvångsmedel som det särskilt kan bli aktuellt att använda i spanings- och utredningsverksamhet för uppdagande av olaga innehav av vapen eller sprängämnen är — förutom gripande, anhållande och häktning av eller reseförbud för den som är misstänkt för sådant brott — beslag, husrannsakan och kroppsvisitation.

I fråga om beslag finns bestämmelser i 27 kap. RB. Föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara avhänt någon genom brott eller vara förverkat på grund av brott får tas i beslag (1 §). Den som med laga rätt griper eller anhåller misstänkt person eller verkställer häktning, husrannsakan eller kroppsvisitation får lägga beslag på föremål som därvid påträffas. I andra fall kan föremål som påträffas tas i beslag efter beslut av förundersökningsledare eller åklagare. Är fara i dröjsmål, får polisman utan sådant beslut lägga beslag på annat föremål än försändelse i post- eller televerkets vård (4 §). Förordnande om beslag kan också meddelas av domstol (5 §).

Föreskrifter om husrannsakan och kroppsvisitation finns i 28 kap. RB. Förekommer anledning att brott förövats, varpå kan följande fängelse, får enligt 28 kap. 1 § RB husrannsakan företas i hus, rum eller slutet förvaringsställe för eftersökande av föremål, som är underkastat beslag, eller i övrigt till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet. Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får dock husrannsakan företas endast om brottet har förövats hos honom eller den misstänkte har gripits där eller det eljest förekommer synnerlig anledning att genom rannsakingen föremål, som är underkastat beslag, skall anträffas eller annan utredning vinnas om brottet. Samtycke av den misstänkte får inte i något fall åberopas för husrannsakan, om inte han själv har begärt åtgärden. I lägenhet som är tillgänglig för allmänheten eller brukar utgöra tillhåll för lösdrivare eller förbrytare eller där sådant gods som eftersöks brukar köpas upp eller

tas emot som pant får husrannsakan för nyss angivet ändamål ske även i annat fall än som sagts nu (3 §). Förordnande om husrannsakan meddelas av förundersökningsledare, åklagare eller domstol (4 §). Bl. a. i fall då husrannsakan har till syfte att verkställa beslag på föremål som har följts eller spårats på färsk gärning liksom också i andra fall då fara är i dröjsmål, får polisman företa husrannsakan utan förordnande som nyss nämnts (5 §).

Om det förekommer anledning att brott har förövats, varpå kan följa fängelse, får kroppsvisitation företas för sådant ändamål som nyss angetts beträffande husrannsakan. På annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får dock kroppsvisitation företas endast om det förekommer synnerlig anledning att föremål, som är underkastat beslag, därigenom skall anträffas eller annan utredning vinnas om brottet (11 §). Förordnande om kroppsvisitation meddelas av förundersökningsledare, åklagare eller domstol. När fara är i dröjsmål, kan polisman företa kroppsvisitation utan sådant förordnande (13 §).

Bestämmelser om förvisning och utvisning finns i utlänningslagen (1954: 193). Utlänning, som har begått brott, på vilket kan följa fängelse i mer än ett år, kan enligt 26 § nämnda lag genom beslut av domstol i samband med att utlänningen döms för brottet förvisas ur landet, om det på grund av gärningens beskaffenhet och övriga omständigheter kan befaras att han kommer att fortsätta brottslig verksamhet här i landet eller brottet annars föranleder att han inte bör få kvarstanna här. Detsamma gäller i fall då villkorlig dom eller skyddstillsyn som ådömts för sådant brott undanröjs. Förvisning kan under vissa förutsättningar beslutas också i samband med att utlänning döms för brott mot utlänningslagen eller med stöd av denna lag utfärdad författning, om fängelse kan följa på brottet — det krävs i dessa fall sålunda inte att maximistraffet överstiger fängelse i ett år (27 §). Vid bedömande av förvisningsfrågan skall hänsyn tas till utlänningens levnads- och familjeförhållanden och till längden av den tid han vistats i riket. Utlänning, som innehar bosättningstillstånd eller som när åtalet väcktes sedan minst fem år tillbaka var bosatt i Sverige, får förvisas bara om det finns synnerliga skäl därtill. Beslutar domstolen förvisning, skall det men utlänningen lider därigenom beaktas vid bestämmande av annan påföljd för brottet. Förordnar domstol enligt 34 kap. brottsbalken om förändring av påföljd, som han ådömts jämte förvisning, kan domstolen också meddela det beslut i fråga om förvisningen som förordnandet påkallar.

Dom eller beslut om förvisning skall innehålla förbud för utlänningen att återvända till Sverige. Sådant förbud kan begränsas att gälla viss tid (28 §). Överträdelse av förbud att återvända föranleder straffansvar. Straffet utgör fängelse i högst sex månader (66 §).

Beslut om utvisning meddelas i administrativ ordning av länsstyrelse eller, i vissa fall, av Kungl. Maj:t. Länsstyrelse skall under vissa förut-

sättningar underställa utvisningsärendet den centrala utlänningsmyndigheten (dvs. statens invandrarverk), som fattar beslut efter hörande av utlänningsnämnden. Utlänning kan enligt 29 § utlänningslagen genom beslut av länsstyrelse utvisas ur landet, om han yrkesmässigt bedriver otukt eller i övrigt underlåter att efter förmåga försöka att ärligen försörja sig eller är alkohol- eller narkotikamissbrukare och i följd därav är farlig för annans personliga säkerhet eller för ett grovt störande levnadssätt, eller om han gång efter annan undandrar sig att uppfylla sina förpliktelser mot det allmänna eller mot enskild person. I vissa fall kan utvisning också ske av utlänning som utomlands har dömts till frihetsstraff för allvarligt brott eller har undergått frihetsstraff för sådant brott och det kan befaras att han fortsätter brottslig verksamhet här i landet. Slutligen kan Kungl. Maj:t enligt 34 § utlänningslagen besluta om utvisning av utlänning, när det är påkallat av hänsyn till rikets säkerhet eller i övrigt är i statens intresse. Beslut om utvisning skall enligt 32 § samma lag alltid innehålla förbud för den utvisade att för viss tid eller för alltid återvända till Sverige. Även överträdelse av sådant förbud föranleder straffansvar (66 §).

För fullständighetens skull vill jag i detta sammanhang påpeka att den omständigheten att en utlänning förvisas eller utvisas inte automatiskt medför att han också kan avlägsnas från Sverige. För verkställighet av förvisnings- eller utvisningsbeslut kan sålunda föreligga hinder av olika slag, i första hand s. k. politiskt verkställighetshinder. Bestämmelser därom finns i 53 och 54 §§ utlänningslagen.

Av den nyss lämnade redogörelsen för gällande bestämmelser om vissa tvångsmedel framgår att det finns formella förutsättningar att använda såväl beslag som husrannsakan och kroppsvisitation i samband med utredning om olaga vapeninnehav eller olaga innehav av sprängämnen. Beslagsreglerna torde också i praxis komma till användning även vid lindrigare brott i den utsträckning det kan anses påkallat för främjande av brottsutredningen.

Annorlunda förhåller det sig i fråga om husrannsakan och kroppsvisitation. Det rör sig här om för den enskilde betydelsefulla ingrepp i hans integritet. I praxis tillämpar därför polis- och åklagarmyndigheterna dessa tvångsmedel med stor restriktivitet. Vid utredning om brott, för vilket straffet i det enskilda fallet inte kan väntas bli strängare än böter, tillgrips regelmässigt inte husrannsakan eller kroppsvisitation, även om fängelse ingår i straffskalan för brottet och förutsättningarna för användande av dessa tvångsmedel således föreligger. I hittillsvarande domstolspraxis torde det endast undantagsvis och i särskilt grova fall ha förekommit att frihetsstraff tillämpats som påföljd för olaga innehav av vapen eller explosiva varor. Normalstraffet i fall då endast något enstaka vapen eller en mindre kvantitet sprängämnen har påträffats är sålunda böter. I överensstämmelse med nyss angivna

praxis hos polis- och åklagarmyndigheterna är det följaktligen bara i sällsynta undantagsfall som förordnande om husrannsakan eller kroppsvisitation meddelas vid utredning med anledning av misstanke om brott av förevarande slag.

Mot bakgrund av den senaste tidens händelser och den ökning i allmänhet av antalet våldsbrott med användande av skjutvapen som har varit tydligt märkbar under senare år finns det enligt min mening anledning att anlägga en allvarligare syn på sådana överträdelser av VF eller FEV som består i olaga innehav av vapen eller explosiva varor och att skapa vidgade möjligheter för polis- och åklagarmyndigheterna att vid utredning rörande sådana brott tillgripa husrannsakan och kroppsvisitation. Jag anser det därför nödvändigt att till omedelbar behandling ta upp frågan om en väsentlig skärpning av straffskalorna för dessa brott.

Inom justitiedepartementet har med anledning av framställningar i skilda ämnen från olika myndigheter och andra utarbetats en promemoria (Ds Ju 1968: 13) med förslag till ändringar i VF. I promemorian föreslås bl. a. att straffet för olaga vapeninnehav skall bli böter eller fängelse i högst sex månader eller, i fall av grovt brott, fängelse i högst två år.

Promemorian har remissbehandlats. Förslaget om en skärpning av straffet för olaga vapeninnehav har därvid så gott som genomgående tillstyrkts av remissinstanserna. Riksåklagaren och rikspolisstyrelsen har emellertid i sina yttranden förordat att man går längre än promemoriaförslaget och föreslår att fängelse skall vara normalstraff och att bötesstraff skall förekomma endast i undantagsfall.

Förslag till en helt ny vapenlagstiftning på grundval av departementspromemorian och däröver avgivna yttranden förbereds f. n. inom justitiedepartementet. Proposition i ämnet kommer emellertid inte att kunna föreläggas riksdagen förrän till hösten, och en ny lagstiftning kan inte beräknas träda i kraft förrän tidigast vid årsskiftet 1971—72.

Som jag har framhållit tidigare ser jag det som mycket angeläget att åtgärder vidtas omedelbart i syfte att förstärka de rättsvårdande organens resurser i kampen mot terrordåd och andra våldsbrott vid vilka skjutvapen eller sprängämnen kommer till användning. Enligt min mening möter det inte hinder att ur det pågående arbetet på en ny vapenlagstiftning bryta ut frågan om en skärpning av straffet för olaga vapeninnehav och omedelbart vidta ändringar i nu gällande vapenförordning. En så begränsad reform kan genomföras utan att man föregriper de slutliga ställningstagandena till övriga hithörande lagstiftningsfrågor.

För egen del biträder jag i huvudsak den uppfattning i fråga om straffskalorna som riksåklagaren och rikspolisstyrelsen har gett uttryck åt i sina yttranden över departementspromemorian. Även enligt min me-

ning bör normalstraffet för olaga vapeninnehav vara fängelse. Maximum bör i överensstämmelse med vad som föreslås i promemorian sättas till fängelse i två år. Endast i ringa fall bör en mildare straffskala gälla. Straffet synes för sådana fall böra vara böter eller fängelse i högst sex månader. En motsvarande skärpning av straffskalan bör ske i fråga om olovlig tillverkning av eller handel med explosiva varor eller olaga innehav eller förvärv av sådana varor. Skärpningen bör avse också sådana överträdelse som innebär innehav eller förvärv av större myckenhet explosiv vara än som i varje särskilt fall är medgivet.

Den föreslagna skärpningen av straffskalorna är ett uttryck för uppfattningen att olaga innehav av vapen eller sprängämnen är ett allvarligt brott. Jag förutsätter att polis- och åklagarmyndigheterna med den nya syn på detta slags brott som ligger bakom lagstiftningsförslaget framdeles kommer att i betydligt ökad utsträckning utnyttja husrannsakan och kroppsvisitation som medel i sin spanings- och utredningsverksamhet rörande brott av denna art. Jag anser mig även kunna utgå från att domstolarna vid sin straffmätning beaktar de avsevärda risker för den allmänna säkerheten i samhället som är förbundna med att människor i allmänhet och i synnerhet personer som kan misstänkas begå politiska terroråd eller andra våldshandlingar olovligen skaffar sig eller innehar skjutvapen eller explosiva varor. Det finns anledning räkna med att de nya reglerna skall kunna få en ökad effekt i samhällets ansträngningar att förebygga och bekämpa våldsbrott av det allvarliga slag vi nyligen har upplevt. Men jag vill också framhålla att en skärpning av straffen för olaga innehav av vapen och sprängämnen även syftar till att söka förhindra användningen av sådana hjälpmedel vid brottslig verksamhet över huvud taget.

Avsikten med den föreslagna straffskärpningen är emellertid inte att också överträdelse som har begåtts av rent förbiseende eller i övrigt är av bagatellartad karaktär skall bedömas allvarligare än nu. Om någon t. ex. utan tillstånd har ett äldre vapen, för vilket saknas passande ammunition här i landet, eller innehar en mindre mängd explosiva varor utöver vad han enligt meddelat tillstånd är berättigad att inneha, bör brottet ofta bedömas som ringa och därför kunna föranleda endast bötesstraff.

Som jag har framhållit i det föregående bör det finnas vidsträckt möjligheter att från Sverige förvisa eller utvisa utlänningar som genom t. ex. olaga innehav av vapen eller på annat sätt kan anses utgöra ett hot mot den allmänna säkerheten i samhället. Maximistraffet för olaga vapeninnehav och olaga innehav av explosiva varor utgör som nämnts enligt nu gällande bestämmelser i VF resp. FEV böter eller fängelse i högst ett år. Det innebär att utlänning som döms för sådant brott f. n. inte kan i samband därmed dömas till förvisning. Genomförs det här framlagda förslaget om skärpta straff för nu angivna brott kommer

emellertid situationen i det avseendet att förändras. Eftersom maximistraffet för dessa brott föreslås bli fängelse två år och en förutsättning för förvisning är att fängelse i mer än ett år kan följa på brottet, blir det hädanefter möjligt för domstolarna att besluta om förvisning av utlänning som befinnns skyldig till olaga innehav av vapen eller explosiva varor. I fall då en utlännings illegala innchav av sådan egendom kan antas ha samband med en politisk aktivitet från gärningsmannens sida torde regelmässigt övriga förutsättningar för förvisning vara förhållanden.

Vad jag nu sagt avser beslut om avlägsnande från vårt land. Som jag har redovisat kortfattat i det föregående kan gällande regler i utlänningslagen om verkställighet av avlägsnandebeslut lägga hinder i vägen för att avlägsnandet verkligen kommer till stånd. Jag vill erinra om att 1961 års utlänningsutredning har till uppgift bl. a. att se över tillämpningen av bestämmelserna i utlänningslagen om politisk asyl. Frågan om den framtida utformningen av verkställighetsreglerna bör övervägas först när resultatet av utredningens arbete föreligger.

I detta sammanhang vill jag något beröra frågan om förhållandet mellan straffrättskipningen och utlänningslagstiftningens regler om förvisning och utvisning. I anslutning till gällande grundsatser om åtalsplikt och om svensk domstols behörighet i brottmål har utbildats en praxis, att utlänning som här i landet gör sig skyldig till brott åtalas och döms samt avtjänar sitt straff i Sverige. Först därefter brukar det bli aktuellt att verkställa ett mot honom riktat förvisnings- eller utvisningsbeslut. Det sagda torde i fråga om utvisning gälla även om beslut om utvisning har meddelats innan åtalet väcktes men då ännu inte verkställts. Såvitt gäller mycket grova brott synes det i och för sig naturligt att det svenska samhällets straffrättsliga anspråk med anledning av brott begångna här i landet i princip hävdas utan undantag, alltså även i fall då gärningsmannen är en utlänning som enligt gällande bestämmelser i utlänningslagstiftningen inte bör få kvarstanna i landet. Det kan däremot ifrågasättas om principerna för åtalsplikt och svensk domstols jurisdiktion bör upprätthållas lika rigoröst i fall då en utlänning har begått ett mindre allvarligt brott men det på grund av dennes förhållanden i allmänhet framstår som uppenbart att han bör avlägsnas ur landet, oavsett om domstolen vid sin prövning skulle finna förutsättningar föreligga för hans förvisning. Det kan i sådana fall framstå som mindre meningsfullt att det rättsliga förfarandet med åtal, lagföring och avtjänande av straff fullföljs och att frågan om att avlägsna vederbörande ur landet först därefter aktualiseras. Enligt min mening kan det övervägas om det inte i sådana fall bör vara regel att man i administrativ ordning prövar frågan om utlännings utvisning redan innan brottmålet avgjorts och låter ett i denna ordning meddelat utvisningsbeslut föranleda att åtalet nedläggs och utvisningsbeslutet i stället omedelbart verk-

ställs. Ett ställningstagande i hithörande frågor kräver emellertid en utredning rörande de förutsättningar under vilka ett sådant förfarande skall kunna tillämpas. Oavsett om en lösning av problemen bör ske genom ändringar i utlänningslagstiftningen eller i åtalsreglerna i rättegångsbalken eller om andra lagtekniska lösningar bör sökas, synes det lämpligt att dessa frågor tas upp inom ramen för den nyligen tillsatta utredningen för en översyn av reglerna om åtalsunderlåtelse (åtalsrättskommittén, se 1971 års riksdagsberättelse Ju: 55). Det är min avsikt att inom kort ta initiativ till att de här aktualiserade problemen övervägs inom ramen för åtalsrättskommitténs arbete och därvid behandlas med prioritet.

Jag vill emellertid påpeka att redan gällande rättsregler öppnar vissa möjligheter för Kungl. Maj:t att låta utvisa i stället för att åtala en utlänning som ägnat sig åt sådan brottslig verksamhet med politisk bakgrund som kolliderar med våra nationella intressen. Dessa möjligheter kommer vid behov att utnyttjas.

De skärpningar av lag och praxis som jag här har behandlat innebär betydelsefulla förändringar i situationen för de utlänningar som har invandrat eller framdeles invandrar till Sverige. Man måste räkna med att åtskilliga invandrare och framför allt de som i framtiden beger sig hit för att bosätta sig här saknar kännedom om de stränga svenska reglerna i fråga om innehav av vapen eller explosiva varor och om de allvarliga följder som kan inträda vid överträdelse av dessa regler. Det får därför ses som en angelägen uppgift för de myndigheter som närmast är ansvariga för informationsverksamheten bland invandrare att på lämpligt sätt sprida kunskap bland invandrarna om den nya lagstiftningen. Det är av särskild betydelse att inskräpa hos de invandrare som redan nu innehar vapen eller sprängämnen utan vederbörligt tillstånd att de omedelbart bör ansöka om tillstånd. I det sammanhanget bör också klargöras, att olaga innehav av vapen eller sprängämnen under tid före ikraftträdandet skall straffrättsligt beivras enligt äldre lag. Snarast möjligt efter det riksdagen har behandlat här framlagda förslag bör därför frågan om lämpliga åtgärder för en intensifierad upplysningsverksamhet i dessa hänseenden tas upp.

Den lagstiftning som jag här har föreslagit bör träda i kraft omedelbart efter det att de nya författningarna har utkommit av trycket i Svensk författningssamling. Några särskilda övergångsbestämmelser är inte behövliga.

Ärendet bör behandlas under riksdagens vårsession.

Motionsskålen

Till stöd för motionsyrkandet, redovisat på s. 4 ovan, anföres följande.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 109 föreslås en skärpning av straffen för olaga innehav av skjutvapen och explosiva varor.

Med hänsyn till den ökade användningen av skjutvapen i samband med brott måste denna åtgärd anses nödvändig. Det är känt att olaga vapeninnehav inte är ovanligt.

Departementschefen säger i propositionen att man skall inskräpa hos dem som redan nu innehar vapen eller sprängämnen utan tillstånd att de omedelbart bör ansöka om tillstånd. Samtidigt säger departementschefen att det skall klargöras att olaga innehav av vapen eller sprängämnen under tid före ikraftträdandet skall straffrättsligt beivras enligt äldre lag.

Det torde knappast vara realistiskt att antaga att människor i någon större utsträckning kommer att ta tillfället i akt att före den nya lagens ikraftträdande lämna ifrån sig vapen eller ansöka om tillstånd enbart av det skålet att de i dag får ett lägre straff för det olaga innehavet än de kommer att få vid en eventuell upptäckt i ett senare skede.

Eftersom det är önskvårt att så många som möjligt av dem som olagligen innehar vapen eller sprängämnen verkligen gör sig av med dessa om de inte kan beviljas tillstånd, anser vi att man genom att underlåta att utdöma straff för dem som under en period i samband med ikraftträdandet inlämnar sina vapen skulle nå en bättre effekt.

Vi föreslår därför att riksdagen i anslutning till beslutet om straffskärpning för olaga innehav av skjutvapen och sprängämnen också fattar beslut om att den som inom en månad från lagens ikraftträdande på eget initiativ lämnar ifrån sig vapen eller sprängämnen icke åtalas.

För att allmänheten skall få kännedom om denna möjlighet bör så snart beslut fattats i riksdagen information spridas i massmedia och i andra lämpliga former. Denna information måste också ske på invandrarspråken så att även dessa grupper får kännedom om beslutet.

Utskottet

Mot bakgrund av den senaste tidens oroväckande stegring av antalet våldsbrott i allmänhet och de speciella terroråd med internationell anknytning, som här i riket begåtts i samband med utövandet av en för oss främmande politisk aktivitet, föreslås i propositionen en väsentlig skärpning av straffskalorna för olaga innehav av vapen och explosiva varor. Normalstraffet för dessa brott föreslås bli fängelse med ett straffmaximum av två år. En mildare straffskala, böter eller fängelse i högst sex månader, skall enligt förslaget gälla då brottet är ringa. Straffskärpningen skapar möjlighet för domstolarna att besluta om förvisning av utlänning som befinnes skyldig till olaga innehav av vapen eller explosiva varor. Sådan möjlighet saknas f. n. genom att förvisning förutsätter

ett högre maximistraff än det på fängelse i ett år som nu gäller för de angivna brotten.

I motionen 1971: 1471 hemställas att de framlagda lagförslagen kompletteras med en övergångsbestämmelse av innehåll att den som inom en månad från lagens ikraftträdande på eget initiativ inlämnar vapen eller sprängämnen som han olovligen innehar icke skall åtalas. I ett följdyrkande hemställas att information om övergångsbestämelsen skall spridas i massmedia och i andra lämpliga former. Övergångsbestämelsen motiveras av motionärerna med önskvärdheten av att så många som möjligt av dem som olagligen innehar vapen eller sprängämnen söker tillstånd eller, om tillstånd ej kan beviljas, gör sig av med vapnet eller varorna. Några resultat härvidlag kan enligt motionärerna inte uppnås om vederbörande drabbas av straff då han anmäler sitt olaga innehav.

Utskottet delar departementschefens i propositionen uttalade uppfattning att det är mycket angeläget att åtgärder vidtas i syfte att ge de rättsvårdande organen ökade resurser i kampen mot terrordåd eller andra våldsbrott, vid vilka skjutvapen eller sprängämnen kommer till användning. De föreslagna straffskärpningarna, som tydligt markerar att olaga innehav av vapen eller sprängämnen är ett allvarligt brott, bör kunna bidra till en ökad effekt i samhällets ansträngningar att förebygga och bekämpa den tilltagande våldsbrottsligheten. Som ovan framhållits möjliggör den föreslagna straffskalan också att domstolarna kan besluta om förvisning av utlänning som befunnits skyldig till olaga innehav av vapen eller explosiva varor. Utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning att i fall, då en utlännings illegala innehav av skjutvapen kan befaras ha samband med en politisk aktivitet av sådant slag som inledningsvis berörts, övriga förutsättningar för förvisning regelmässigt torde vara för handen. I sammanhanget vill utskottet uttrycka sin tillfredsställelse över att departementschefen ifrågasätter den nuvarande ordningen att verkställighet av ett utvisningsbeslut mot utlänning, som här i landet gjort sig skyldig till brott, inte aktualiseras förrän vederbörande åtalats, dömts och avtjänat sitt straff i Sverige samt att departementschefen avser att ta initiativ till en skyndsamt utredning av frågan.

Vad härefter gäller förslaget i motionen att föreskriva frihet från åtal för den som inom en månad från lagens ikraftträdande på eget initiativ inlämnar vapen eller sprängämnen som han olovligen innehar delar utskottet motionärernas uppfattning, att det knappast torde vara realistiskt att antaga att de, som nu innehar vapen eller sprängämnen utan tillstånd, i någon större utsträckning kommer att före lagens ikraftträdande ansöka om tillstånd enbart av det skälet att de får ett mildare straff för det olaga innehavet än de kommer att få vid en eventuell upptäckt efter ikraftträdandet. Å andra sidan synes ett sådant generellt avstående från

lagföring som motionärerna föreslår vara mindre väl förenligt med den kraftiga straffskärpning som propositionen innebär och som enligt vad ovan sagts är ett uttryck för uppfattningen att olaga innehav av vapen eller sprängämnen är ett allvarligt brott. Motionsförslaget skulle även i vissa fall kunna få stötande konsekvenser, t. ex. om det illegala innehavet avsett en större mängd kulsprutor eller liknande vapen. Förslaget skulle även kunna föranleda tillämpningsvårigheter om vapen eller sprängmedel påträffas under den föreslagna fristen och innehavaren gör gällande att han avsett att begära tillstånd före fristens utgång. Utskottet kan på dessa skäl inte tillstyrka motionärernas förslag. Den intressekollision som motionärerna påvisat bör enligt utskottets mening i stället lösas genom ett generöst utnyttjande av möjligheterna till åtalsunderlåtelse för den som före lagens ikraftträdande frivilligt ansöker om licens beträffande skjutvapen eller sprängämnen som han redan innehar eller på annat sätt anmäler sitt innehav för polisen eller annan myndighet. En sådan tillämpning av reglerna om åtalsunderlåtelse står enligt utskottets mening i god överensstämmelse med propositionens syfte; avsikten med förslaget är ju inte att överträdelser som begåtts av rent förbiseende eller i övrigt är av bagatellartad beskaffenhet skall bedömas allvarligare än nu utan att myndigheterna med kraft skall ingripa mot och söka stävja grövre former av våldsbrott. Utskottet försätter att riksåklagaren, som i annat sammanhang framfört en liknande syn på ifrågavarande övergångsproblem, samt åklagarmyndigheterna i ökad utsträckning beaktar möjligheterna att underlåta åtal i här berörda fall i enlighet med vad utskottet anfört.

Som framhålls i propositionen och, från delvis andra utgångspunkter, även i motionen är det av stor betydelse att verkningsfulla åtgärder vidtas för att informera allmänheten om den nya lagstiftningen och inskärpa vikten av att de som nu innehar vapen eller sprängämnen utan tillstånd omedelbart ansöker därom. Därvid bör också klargöras lagändringens innebörd och de möjligheter till åtalsunderlåtelse som föreligger. Av särskilt intresse är självfallet att informationen når utlänningar som har invandrat eller framdeles invandrar i vårt land. För dem innebär som ovan framhållits lagstiftningen särskilt betydelsefulla förändringar, och de kan också antas vara särskilt obekanta med den svenska synen på innehav av vapen.

Lagstiftningen skall enligt Kungl. Maj:ts förslag träda i kraft så snart de nya författningarna har utkommit av trycket i Svensk författningssamling. Med hänsyn till att riksdagsbeslut i ärendet, trots särskild skyndsamhet vid utskottsbehandlingen, kan antas föreligga först omkring den 25 maj, kan ikraftträdandet beräknas äga rum under andra veckan i juni. Den tid som sålunda står till buds för att föra ut en effektiv information och därjämte uppnå den önskade effekten i fråga om anmälan av vapen är enligt utskottets mening alltför knapp. Ut-

skottet finner det därför ofrånkomligt att ikraftträdandet bestämmas till en något senare tidpunkt än den som följer av Kungl. Maj:ts förslag. I enlighet härmed och med beaktande av att lagstiftningens syfte kräver att onödigt dröjsmål undvikas bör tidpunkten lämpligen bestämmas till den 1 juli 1971.

I enlighet med vad som sålunda anförts tillstyrker utskottet att de genom propositionen framlagda lagförslagen antages med den jämkning rörande tidpunkten för ikraftträdandet som ovan angivits. Vad utskottet i övrigt anförts i anledning av motionen bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet hemställer

- A. att riksdagen antager de genom propositionen 1971: 109 framlagda lagförslagen utom såvitt avser ikraftträdandebestämmelserna,
- B. att riksdagen i anledning av motionen 1971: 1471
 - a) med förklaring att ikraftträdandebestämmelserna till de genom propositionen framlagda lagförslagen icke kunnat i oförändrat skick antagas för sin del antager en ikraftträdandebestämmelse för ettvarvt av förslagen med följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

Denna lag träder i kraft *dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.*

Denna lag träder i kraft *den 1 juli 1971.*

- b) ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförts i anslutning till motionen.

Stockholm den 18 maj 1971.

På justitieutskottets vägnar

ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Mattson (s), herrar Larfors (s), Johansson i Växjö (c), Jönsson i Malmö (s), Nygren (s), Schött (m), Polstam (c), fru Nordlander (vpk), fru Bergander (s), herrar Fransson (c), Karlsson i Ronneby (s), Henmark (fp) och fru Gradin (s).